

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสถานการณ์สิ่งแวดล้อมในหลายประเทศทั่วโลกกำลังอยู่ในสภาพวิกฤตและทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นตามลำดับ ภัยแล้ง ความแปรปรวนของสภาพภูมิอากาศ ป่าไม้ถูกทำลาย การสูญพันธุ์ของสัตว์นานาชนิด มลพิษทางน้ำ อากาศ เสียง สารพิษจากกระบวนการผลิตขยะและสิ่งปฏิกูล ฝุ่นละออง ฯลฯ วิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นปัญหาที่สังคม โลกต้องเผชิญ และส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ (บัณฑิต ดุลยรักษ์, 2541) การเพิ่มขึ้นของประชากร การขยายตัวของเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี ได้ส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม และสภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมาก เนื่องจากการลงทุนในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านต่าง ๆ การลงทุนด้านอุตสาหกรรม และมีการขยายตัวของเศรษฐกิจในภาคเกษตรและภาคบริการที่ต่อเนื่อง ภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่เพิ่มสูงขึ้นจากผลการพัฒนาดังกล่าว ทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามมา ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติทั้งบนบกและชายฝั่งทะเล และปัญหามลพิษทั้งคุณภาพน้ำผิวดินและใต้ดิน คุณภาพอากาศ คุณภาพดิน ของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม ความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเมืองและชุมชน ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งศิลปกรรม เป็นต้น (สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551)

มนุษย์กำลังเผชิญวิกฤติและพิบัติภัยธรรมชาติ ทั้งแผ่นดินไหว ภาวะน้ำแข็งขั้วโลกละลาย ภัยแล้ง ไฟป่า น้ำท่วมฉับพลัน พายุถล่มเมืองรุนแรง ควันพิษ หรือแม้กระทั่งการแพร่กระจายของเชื้อโรคสายพันธุ์ใหม่ เหล่านี้คือผลพวงจากปัญหาภาวะโลกร้อน (Global Warming) ที่ทั่วโลกกำลังตื่นตัวและให้ความสนใจเป็นอย่างมาก (กรุงเทพธุรกิจ จุดประกาย, 2550) ปรากฏการณ์ต่างๆ เหล่านี้ล้วนมาจากการที่มนุษย์เป็นคนทำลายธรรมชาติ ทำลายสิ่งแวดล้อมดีๆ นั่นเอง (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2552) คนที่จะได้รับผลกระทบคือคนที่เปราะบางหรือคนที่อายุ 10-20 ปี อยู่ในขณะนี้ จึงต้องให้เขาเข้าใจตั้งแต่ตอนนี้ การศึกษาเป็นเรื่องสำคัญ และต้องตระหนักถึงเรื่องการดำรงชีวิตสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นทำอย่างไรให้คนวัยนี้เข้าใจถึงปัญหาเป็นเรื่องที่สำคัญมากที่สุด (กรุงเทพธุรกิจ จุดประกาย, 2550)

จะเห็นได้ว่า มนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมเสีย

หรือเป็นพิษเกิดขึ้น (เกษม จันทรแก้ว และ ประพันธ์ โกยสมบุรณ์, 2525 อ้างถึงใน สุณีรัตน์ เนียมสกุล, 2541) เมื่อมนุษย์เป็นตัวละครสำคัญที่สุดในการทำลายธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมโดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวเร่ง ดังนั้น วิธีการแก้ปัญหาที่ตรงจุดที่สุดคือ การแก้พฤติกรรมของคน อันเป็นสาเหตุของปัญหา (สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ, (ม.ป.ป.) อ้างถึงใน สุรีย์ พลหอม, 2537)

ความตื่นตัวในวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของโลกเริ่มขึ้นอย่างจริงจัง ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมจัดกันตรายนด้านสิ่งแวดล้อมที่กำลังคุกคามโลกของเรา และมีการตกลงที่จะร่วมมือในด้านต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ องค์การสหประชาชาติได้จัดตั้งโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP: United Nations Environment Programme) ขึ้น และองค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้วันที่ 5 มิถุนายน ของทุกปีเป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก หรือ World Environment Day (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2552) เพื่อให้เกิดความตื่นตัวในด้านวิกฤตการณ์สิ่งแวดล้อมขึ้นทั่วโลก และเพื่อร่วมกันหาหนทางแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ประเทศต่างๆ กำลังเผชิญอยู่ สร้างความตื่นตัวในการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม และให้การศึกษาแก่ประชาชนและนักศึกษาทั่วไป ให้การสนับสนุนทางวิชาการ และเผยแพร่เรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี เสริมสร้างให้สถาบันและคนในสถาบันตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อม (คลังปัญญาไทย, 2552)

การให้การศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทำให้เข้าใจและรักษาสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะเรื่องธรรมชาติศึกษา ต้องปลูกฝังตั้งแต่เด็ก ๆ เพราะเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เติบโตขึ้นมาจะมีจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นเรื่องที่ใช้เวลาแต่จะส่งผลในระยะยาวและมั่นคง (อาทร สุพคปฎก, 2534 อ้างถึงใน สุณีรัตน์ เนียมสกุล, 2541) ความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมนี้จะส่งผลให้เกิดจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของ มีความรู้สึกรักผูกพัน และห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้น (สงวน สุทธิเลิศอรุณ และคณะ, 2522 อ้างถึงใน พงษ์ศักดิ์ เย็นแสงจันทร์ และคณะ, 2543) ในส่วนของสถาบันการศึกษาได้มีการจัดสอนหลักสูตรด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในหลายๆ มหาวิทยาลัย ซึ่งนับได้ว่าเป็นก้าวสำคัญของการตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งสื่อมวลชนก็ได้ส่งเสริมให้เกิดการตื่นตัวในปัญหาสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (คลังปัญญาไทย, 2552)

เวียงจันทน์ถือเป็นศูนย์กลางที่สำคัญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นครเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่เป็นศูนย์กลางทางด้านการเมือง การปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข เศรษฐกิจ การค้า สังคม ตลอดจนวัฒนธรรม กำแพงนคร ๑ มีเนื้อที่ประมาณ 3,920 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วย 9 ตำบลเมือง คือ จันทบุรี ไชยเศรษฐา สีโคตรตะบอง สีสัตตะนาก หาดทรายฟอง นาทรายทอง สังข์ทอง ไชธานีใหม่ และเมืองปากงึม (ศูนย์บริการข้อมูลเทคโนโลยีที่เหมาะสม, 2545) มีประชากรประมาณ 7 แสนคน (บีโอไอ, 2551) นครเวียงจันทน์ ถือ

เป็นเขตที่มีการพัฒนาทางเศรษฐกิจมากที่สุดในลาว โดยตลอดปี พ.ศ. 2550 ที่ผ่านมามียอดผลผลิตรวมภายใน (GDP) คิดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 11,813.9 พันล้านกีบหรือมากกว่า 1,200 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ทรงฤทธิ์ โพนเงิน, 2551) นครหลวงเวียงจันทน์มีศักยภาพในการทำธุรกิจท่องเที่ยวสูง เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจำนวนมาก ขณะเดียวกันก็เป็นเขตที่มีโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ จำนวนมาก เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกค่อนข้างครบครันกว่าในเขตอื่นๆ ของลาว นอกจากนี้การที่นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวใน สปป.ลาว มากขึ้นจึงอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

ทางการประเทศลาวเริ่มวิตกกังวลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศที่จะได้รับผลกระทบจากการประกอบธุรกิจ (บีไอไอ, 2551) เนื่องจากมีขยะมาจากกิจกรรมต่างๆ เป็นจำนวนมาก ประกอบกับเริ่มเกิดปัญหาการทิ้งขยะ การขาดการเอาใจใส่ดูแลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในเขตเทศบาลกำแพงนครเวียงจันทน์ เกิดมลพิษทางอากาศ และแหล่งน้ำเน่าเสีย สาเหตุก็มาจาก การขาดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ขาดงบประมาณ และการโฆษณาประชาสัมพันธ์ (ศูนย์บริการข้อมูลเทคโนโลยีที่เหมาะสม, 2545) จากสภาพปัญหาข้างต้นจะเห็นได้ว่าในเวียงจันทน์ประสบกับปัญหาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะปัญหาขยะ จึงทำให้หน่วยงานและสถานศึกษาในลาวให้ความสำคัญในการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น สร้างความตื่นตัวในการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมและปลูกฝังจิตสำนึกของนักเรียนให้มีความรู้สึกรักผูกพัน และห่วงใยในทรัพยากรธรรมชาติในประเทศของตน

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่ได้รับการช่วยเหลือจากโครงการจากต่างประเทศ เช่น โครงการช่วยเหลือด้านการศึกษาของมูลนิธิกองทุนการศึกษาเพื่อการพัฒนา (ม.ศ.พ.) (The Education for Development Foundation) (ธันวา วิน, 2547) โครงการปลูกจิตสำนึกการกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วม โดยทุนสนับสนุนระยะแรกได้จากสถานทูตเนเธอร์แลนด์ โครงการนี้ดำเนินการโดยเทศบาลกำแพงนครเวียงจันทน์ ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนของท้องถิ่น (ศูนย์อบรมร่วมพัฒนา) เป็นระยะเวลา 8 เดือน เริ่มต้นเมื่อเดือนตุลาคม 2544 (นงนุช ฟอบเปส, 2545) มีการดำเนินกิจกรรมเสริมบทเรียนให้แก่นักเรียนในเรื่อง โครงการกำจัดขยะแบบมีส่วนร่วม โดยมีการปลูกฝังจิตสำนึกของเด็กนักเรียนที่จะเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคตให้มีความห่วงใยและสามารถใช้ทรัพยากรของชาติอย่างมีสติและคุ้มค่าที่สุด (ศูนย์บริการข้อมูลเทคโนโลยีที่เหมาะสม, 2545) จึงทำให้โรงเรียนประถมหนองบัวทองใต้ เมืองศรีโคตรบอง กำแพงนครเวียงจันทน์ ได้รับรางวัลดีเด่นด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นแหล่งชุมชนที่มีรายได้น้อยของนครเวียงจันทน์ จากองค์การสหประชาชาติ (United Nation Development Achievement) (นงนุช ฟอบเปส, 2545)

ผู้วิจัยในฐานะเจ้าหน้าที่ประสานงานโครงการฝ่ายวิชาการ ในสถาบันความร่วมมือเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจลุ่มน้ำโขง (Mekong Institute) ซึ่งเป็นสถาบันจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐในกลุ่มประเทศอนุภาคลุ่มแม่น้ำโขง ได้แก่ กัมพูชา จีน พม่า ลาว เวียดนาม และ ไทย ได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมของประเทศลาว จากผู้ที่เข้ามาอบรมในสถาบันฯ และการค้นคว้า ประกอบกับผู้วิจัยได้ศึกษาในหลักสูตรสิ่งแวดล้อมศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่องเจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษา รายงานให้ผู้เกี่ยวข้องในการวางแผนการจัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

2.1 เพื่อศึกษาเจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเจตคติและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. คำถามการวิจัย

3.1 คำถามการวิจัย

3.1.1 เจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นอย่างไร

3.1.2 เจตคติและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวมีความสัมพันธ์กันหรือไม่

3.2 สมมติฐานการวิจัย

3.2.1 เพศของนักเรียนมีผลต่อเจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

3.2.2 ระดับการศึกษาของนักเรียนมีความสัมพันธ์กับระดับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

3.2.3 ที่ตั้งสถานศึกษามีความความสัมพันธ์กับเจตคติ และระดับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน

3.2.4 เจตคติต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียน

4. ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตวิจัยดังนี้

4.1 ตำรวจเจตคติ และพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาในนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 213 คน และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 180 คน ที่เรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 ในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

4.3 โรงเรียนที่เลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง 3 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนเอกชนในเมืองจันทบุรี ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลนครเวียงจันทน์ 2) โรงเรียนรัฐบาลในเมืองจันทบุรีซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลนครเวียงจันทน์ และ 3) โรงเรียนรัฐบาลในเมืองหาดทรายฟอง ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาลนครเวียงจันทน์

4.4 ขอบเขตด้านเนื้อหา สิ่งแวดล้อมที่กำหนดในการวิจัยครั้งนี้มีด้วยกันอยู่ 4 ด้าน คือ น้ำ ป่าไม้ พลังงาน และ ขยะ

4.5 ระยะเวลาในการทำวิจัย คือ เดือนมิถุนายนปี พ.ศ. 2552 – เดือนกุมภาพันธ์ปี พ.ศ. 2553

4.6 ตัวแปรที่ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษามีดังนี้

4.6.1 ตัวแปรอิสระ คือ เพศ ระดับการศึกษา และที่ตั้งสถานศึกษา

4.6.2 ตัวแปรตาม คือ เจตคติต่อสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะดังนี้

5.1 เจตคติ หมายถึง ความคิดที่มีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ และความพร้อมของบุคคลที่จะสนองตอบต่อบุคคล สิ่งของหรือสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งถ้าเป็นไปในทางสนับสนุน เรียกว่า มีเจตคติที่ดี ถ้าเป็นไปในทางที่ต่อต้านเรียกว่า มีเจตคติที่ไม่ดี

5.2 เจตคติต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความรู้สึก ทำที่โน้มเอียงของจิตใจต่อประสพการณ์ของบุคคลในทางที่ดีและไม่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมในการควบคุม ป้องกัน แก้ไขเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัดได้จากคะแนนแบบวัดเจตคติต่อสิ่งแวดล้อม

5.3 พฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม หมายถึง การกระทำที่บุคคลประพฤติปฏิบัติต่อสิ่งแวดล้อม โดยการเลือกหรือการตัดสินใจที่อาจเกิดผลดี และผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม ในด้านการอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ อันได้แก่ น้ำ ป่าไม้ พลังงาน และด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพ
อันได้แก่ น้ำ ขยะมูลฝอย ซึ่งในการวิจัยนี้วัดได้โดยใช้แบบสอบถามวัดพฤติกรรม

5.4 นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 2
ปีการศึกษา 2552 ในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

5.5 ที่ตั้งสถานศึกษา หมายถึง โรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล โรงเรียนเอกชนที่
ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล และโรงเรียนรัฐบาลที่ตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล

5.6 สิ่งแวดล้อม หมายถึง พลังงาน ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ป่าไม้ น้ำ และปัญหา
มลพิษทางน้ำ ขยะ และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นในนครเวียงจันทน์ ประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ได้แก่

6.1 ผลของการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนการ
จัดการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาเจตคติ และพฤติกรรมที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมให้กับนักเรียนต่อไปในอนาคต

6.2 สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในนครเวียงจันทน์